

v cikcaku zvezd na jaso, kjer bi me dlani
v srhu spočetelega jutra, v obletavanju
strel in kačjih pastirjev ponesle
z noži bodeče svetlobe pred tvoje noge,
o nova, bridkejša bolečina ven.

Lučka
Petrič

Fani

Študija št. 4 ((Nesrečnica)

»And I don't know her grave...«

Opazovala je svoje roke, posute z rjavimi pikami, čez kosti je bila razpeta koža kot pergament, nagubana, izsušena. In ni vedela, ali so: cvetlice, tako obledele barve, ali del predmetov, ki so bili v sobi že ves čas, odkar je bila tu; del predmetov, ki jih je nekoč poznala, zdaj pa so se ji odtujili. Pozabila je na odnose med ljudmi, na to, kaj so

včasih pomenili drug drugemu in njej. Najbolj čudno je bilo, da so se te izsušene, blede cvetlice lahko gibale, če je sama hotela, bile so posušene, a ni vedela, kaj naj z njimi počne. Tako obupno blede so bile in neznane.

Vse v sobi je bilo prašno, prekrito s plastjo časa, in temno. Okno se je odpiralo proti razpraskanemu staremu zidu, ki je padal v betonsko dvorišče in se dvigal do nevidnega neba. Nikoli ni videla trave iz razpoke v betonu. Samo otroci so kdaj pa kdaj kriče pritekli in se igrali vojno. A ni vedela, da so otroci, niti kaj se igrajo. Mislila je, da so sovražniki, ker so tako neusmiljeno kričali.

Ničesar ni več vedela. Čudila se je zvijuganim črtam po temnih cvetlicah na španski steni, čudila se je ogledalu, ki je odsevalo del mize in del sivega, neskončnega zidu, tako da se je pojavil dvakrat v sobi, in okno je bilo presekanano na dele. Ni mogla odpreti oknic v ogledalu. Vedela je, da tega ne more, čeprav se ji je zdelo, da bi morala.

Vse, česar se je spominjala, se je sproti razbijalo v zamegljene prizore, zmedene in razbite, in ni jih mogla urediti, naj se je še tako trudila. Prihajali so, zamegljeni kot dan v hudi vročini, ko sonce razbija barve in oblike, in preden jih je utegnila domisliti, so se ji izvili in razblinili v nič. Bolelo jo je, zato je včasih prek njenih pergamentnih lic zdrsnila slana kaplja, včasih pa se je morala na glas zasmejati veselemu prizoru v sebi.

Sanjala pa je ulico z drevesi in reko pomladnega dne, nad njo so sklanjale žalujke blede zelene in rumene lase. Ljudi v tej ulici ni bilo. Sama je hodila skozi, hodila je in nikoli ni prišla tja, kamor bi hotela.

Sanjala je tudi o ključavnicah in ni vedela, da so se njeni prsti, tresoči se od vneme, dan na dan dotikali hladnega železa in vrteli številke, da so obračali ključ in še enkrat... se oprijemali kljuge in preizkušali...

Ni vedela, da so njene noge, utrujene, korakoma hodile po kamnih ulice, o kateri je mislila, da sanja, in vedele so, kam morajo. DOMOV. Prsti so odmaknili težka, spraskana vrata, začutili hrapavost slabo preplešanega lesa in vedeli... Temna veža. Spotikavi koraki. Deske pod njimi so škripale. Ljudje so bili nevidni, skriti za vrati, okoli nje pa tema. Roke so tipale. Negotovi koraki. In vonj po postani repi, po zelju... Tema. Tisoč korakov brez sonca in begave misli, ki so uhajale na sončne ulice. In raskav glas, ki je obstal v grlu, ker se ni mogel z nikomer pogovarjati. Dan na dan. Koraki. Koraki.. Odhajanje in vračanje. Takrat je vedela, kam bo šla.

Kam naj gre? Obraz tujke, nagubane in prazne iz ogledala. Lise, ki razbijajo odseve. Lise vlage. Kdo je ta tujka in kaj hoče? Kaj hočejo kriki z dvorišča.

»Ne, ne!« je zaklicala tujki v ogledalu. »Ne boš me ukanila!«

Stopala v čevljih so prehodila sobo, privajeno na naglo, prsti so odklenili ključavnice, pritisnili kljuko in mrzlično vrteli številke.

»O, ne! Ne in ne!« ponavljajo ustnice.

Raskav glas napol zaduščen in utrujen.

»Ne, ne!«

Noge so prehodile, pokorne same sebi, škripajoče deske, predele s temo brez ljudi in pristale na trdoti betona.

Stopila je v ulico in zrak je vonjal po dimu, sladko in sveže, vonjal je še po reki in zelenju, ki se je spuščalo po laseh vrb. Ulica. Bila je tista, ki jo je sanjala, tako zelo svetla, da jo je sprva udarilo v oči, ko je prišla iz teme. A sonca ni bilo več. Nad strehami je rdelo pomladno nebo. Ulica ni bila prazna: bila je polna ljudi, ki so se gibali, šli so nekam in videlo se je, da vedo, kam gredo. Hodili so z gotovimi koraki. Pordelo nebo je odsevalo na njihovih obrazih, na ogledalni površini reke in v steklih hiš.

Obstala je, da bi pogledala, in mislila je, da vidi prvič, tako neznanu je bilo vse, in prešinilo jo je, da je to že videla nekoč, morda v sanjah... Kdo ve kdaj... Kdo ve kje... Spominjalo jo je na nekaj, a ni mogla dognati, na kaj.

Stala je, mrmrala sama zase neke besede in gledala, kako so se druga za drugo prižigale luči: rumene in tople. Prižigale so se svetilke na cesti in rumeni pravokotniki po hišah. Vse je bilo hkrati tako znano in tuje, neznanu in nenavadno, da je ta dvojnost bolela.

Slika pokrajine se je stopila v motni vodi solz v njenih očeh. Potem je prenehala gledati. S hitrim korakom je stopala po kamnih, kot bi natanko

vedela, kam gre, kot bi se ji zelo mudilo, In vendar ni vedela. Smehljala se je sama sebi, ko je mislila, da je s tem ukanila tisto tujko iz postaranega ogledala, da bo ukanila tudi ljudi, ki jih je srečavala. Hitela je . . . Hitela.

V svojo temno sobo se nikoli več ni vrnila.

Obsojeni

Študija št. 5 (Nesrečnica)

Čakalnica. Prav taka kot druge. V svetli stavbi. Kvadratast prostor z velikimi okni, stene do polovice prepleskane s svetlo oljnato barvo, zeleni plastični stoli na jeklenih nogah, neenakomerno razmeščeni drug poleg drugega. Dvoje vrat: na levi in na desni. Dvoje zaprtih vrat. Steklena stena, ki loči čakalnico od hodnika, ima en pravokotnik prazen, brez šipe.

Prvo, kar je Miša zagledala, je bil vtis zelo svetlega, bledega prostora, v katerem so zbledele vse barve. Svetloba jo je udarila v oči, tako nasprotna je bila mehkobni zabrisanosti poltemačnega hodnika.

S priprtimi očmi je Miša preletela prostor, zaznala njegove oblike, predmete, postavljene v svetlo praznino. Zeleni stoli so sijali, prazni. Ob oknu je sedel moški, sključen sam vase, silhueta pred bleščečo sinjino neba. Ni dvignil glave. Ni je pogledal. Strmel je v svoje roke, morda v tla. Njegove oči se niso razločile zaradi premočne svetlobe z njim.

Prav poleg desnih vrat je sedela ženska z divjim leskom v zelenih očeh. Držala je v rokah malo črno torbico, jo gladila, pomikala po njej nemirno prste in gledala, gledala strmo, nepremično naravnost v Mišo.

»Dober dan,« je rekla Miša in sedla poleg ženske. Upala je, da se bo ženska naveličala, da je zelene oči ne bodo še kar naprej ocenjevale.

»Dober dan,« je odzdravila ženska.

Vso pot skozi vroči zgodnjejesenski popoldan so se Miši zatikale noge. Vsak korak je naredila z odporom. Ceste so bile prašne. Sonce je pripekalo in ji izžigalo pot s telesa, da je postalo neprijetno. Na ovlaženo kožo se ji je lepil droben, neviden prah. Bila je vsa težka, nesrečna, ker mora iti TJA, kamor je bila namenjena, raje bi ne šla, a MORALA JE, ker si sama ni mogla pomagati.

Vsa težka je hodila počasi, s težavo je dihala. Sonce ji je stalo v očeh, pritiskalo jo je na tilnik, jo žgalo po vsej površini kože. Življenje. Ulice so bile prazne. Ljudje so se skrivali po hišah, ali pa so bili na kopanju. Ona pa je MORALA naprej.

Iskala je senco, si malo oddahnila, ko je korakala v modrikastem zraku, ki je valoval od vročine, nato je stopila spet na nezavarovan, razbeljen prostor.

Kako drugačna je bila resničnost od tistih sanj, v katerih je bila vsa lahna kot kapljica vode, ki prši skozi zrak, vsa sveža in iskreča.

Zdaj pa je bila vsa težka in utrujena. Iskala je senco ob stenah hiš in stopala počasi naprej. S tesnobo v sebi se je pomikala ob hišah praznega mesta in z vsakim korakom bi se raje vrnila. Težo ulic, razbeljenega kamenja na poti in sonca, ki je bilo prikovano na nebo, je pritiskala.

Dolga pot, ki se je v njej zaradi neprijetnosti še podaljšala, je bila za njo. Tesnoba je ostala.

Miša se je spustila na sedež iz plastike, zazeblu jo je za hip, njeni prsti so stiskali ročaj torbice, vsi vlažni od vročine in od tesnobe, ki je visela v zraku tudi v tej svetli čakalnici. Zdelo se ji je, da je ujeta v kletki iz stekla, betona in svetle sinje luči, ki je sevala proti vsem stenam. S hitrim, begavim pogledom je preletela znova in znova svetli prostor in se nikjer ni ustavila. Vsi predmeti so bili pomembni, a nobeden izmed njih NI BIL v resnici pomemben. Preletavanje njenih oči je še stopnjevalo tesnobo v njej. Presedla se je, se naslonila na sedež, odprla torbico in izvlekla iz nje neko knjigo. Poskušala je brati. A ves čas se je zavedala svetlega prostora, v katerem je sedela, stolov, svojih mrzlih nog in rok, in da so bili TRIJE v sobi: moški, ki je gledal v roke in mu obraza ni razločila, in ženska z zelenimi očmi. Njen žgoči pogled je ves čas čutila na sebi. Kādarkoli je dvignila oči, se je srečala z njenim pogledom. Nasmehnila se ji je in ženska ji je vrnila smehljaj.

Po hodniku sta se sprehajala deklica in majhen deček. Otrok je vedno znova uhajal k pravokotniku v vratih, kjer je manjkala šipa. Smejale se je in kazal v čakalnico.

»Bodi priden!« mu je strogo govorila deklica in ga vlekla stran. Miša se jima je zasmejala. Ženska pa je gledala tuje in brez zanimanja.

»Dragi Octave, vznemirja me silovitost tvojih strasti, zlasti pa me vznemirja . . .« je brala Miša.

Ni se mogla zbrati. Misli so ji uhajale. Kaj se godi za sivo prepleskanimi vrati? Dvignila je oči in videla spreminjaste sence topola na steni, bleščeče nebo za okni . . . V tem lepem dnevu morajo ždeti v sivi čakalnici, polni praznih zelenih stolov, ker je z njimi nekaj NAROBE. Tuji so si. In MOLK med njimi. MOLK IN TESNOBA.

Vrata so se odprla. Mlad fant s sovražnim izrazom v očeh. Brez pozdrava je odšel proti hodniku. Gledali so za njim.

Vrata so ostala dolgo zaprta. Slišali so korake, pridušeno govorjenje in zven pisalnega stroja. Ko so se ponovno odprla, so pogošnila moškega poleg okna. Miša se je spet potopila v knjigo. Prelistavala jo je.

»Tako vidimo, da je bilo Octavovo vedenje tistega jutra res malce blazno.«

Miša je dvignila oči in srečala zeleni, neprijazni lesk. Nasmehnila se je. Ženski je šibak nasmeh spreletel obraz.

»Ali vi tudi čakate za sem?« je vprašala.

»Ja,« je rekla Miša.

»Pa niste nič podobni drugim!« je rekla žena. »Drugi so DRUGAČNI!«

»Ali nisem?«

Miša se je zasmejala.

»Ne,« je rekla ženska. »Drugi gledajo drugače. Že takoj se jim vidi.

Vi pa ne GLEDATE TAKO!«

»Kako pa gledam?«

»Ne vem. Samo TAKO NE KOT ONI!«

Pogovor se je pretrgal.

»*Armance, ki je prebledela kot smrt, se je zaman trudila, da bi zbežala...*« je brala Miša.

»Ali dolgo traja?«

»Zelo dolgo!« je rekla ženska. »Kakšno uro ali dve. In zelo hudo je!« Zmotila sta ju deklica in deček, ki se je iztezal skozi razbiti pravokotnik v vratih, nato se je iztrgal deklici iz rok in se prikobacal skozi vrata v čakalnico.

»Ljubek fantek je!« je rekla Miša deklici. »Oba sta ljubka!« »Ali mislite?« je vprašala ženska z dvomom v glasu. »Malo škili. Pa poglej, kako si se umazal!«

Iz torbice je vzela robec in obrisala otroka okoli ust. Otrok je iztezal ročice proti njej.

»Zelo je ljubek!«

»Ali mislite?« je ponovila ženska.

Spet je odprla torbico in vzela iz nje banano.

»Na!« je rekla otroku.

Otrok pa ni maral banane. Hotel je v njeno naročje. Za hip ga je vzela k sebi in mu vsiljevala banano.

»Nočeš? Pa prav!«

Postavila ga je na tla, zavila banano v papir in jo spravila nazaj v torbico.

»Odpelji ga, da ne bo čepel tukaj!« je ukazala deklici.

Ženska je pričela pripovedovati: »Od rojstva že malo škili! Še dobro, da mi ga sosedova deklica varuje! Ona je zares pridna!«

»Je vaš?«

»Ja.«

Počasi je razvila svojo zgodbo. Miša je zaprla knjigo in poslušala.

Bila je doma v neki vasi. Tam je pustila mamo, očeta, brate in sestre, ko se je poročila. Zaposlila se je v tovarni v mestu. Z možem živita v lepi hiši skupaj z njegovo materjo.

»Z možem se dobro razumeva! S taščo prav tako!« je rekla Stanka.

»Zelo sem si želela, da bi imela tega otroka, ko pa se je rodil, sem dobila čudne misli, da bi ga ubila, ga zadavila, zaklala... Kadar vidim nož, mislim, da ga bom ubila. Kadar vidim odprto okno, se mi zdi, da ga bom zagnala ven! Saj ga imam rada... ampak... ne vem... zakaj... In nič mi ne pomaga, tudi psihiater ne... Bojim se, da mu bom nekega dne res kaj naredila.«

Pripovedovala je zaupljivo in žalostno. Miša jo je skušala tolažiti.

»Morate mu vse povedati, prav vse!« ji je svetovala ženska. »Jaz mu vse povem!«

Potem so jo poklicali. Miša je ostala sama s knjigo v roki. Svetloba za okni se je pordečila. Sence topolov na steni so se zabrisale. Na hodniku sta se še vedno sprehajala deklica in deček.

Miša je spet odprla knjigo in brala: »*Dolgo, dolgo je jokala...*«

Ni mogla brati naprej. Zaprla je knjigo, vstala in se začela sprehajati. Za okni so bili zdravi ljudje. Stanovali so v hišah, se sprehajali, delali so. ZDRAVI. Ne mislijo na žalost, ne na smrt. Delajo. Utrujeni po delu, ležejo in zaspijo.

Ženska je prišla skozi vrata. Imela je oči polne solz.

»Danes je bilo pa hudo, zelo hudo!« je rekla in pospravila torbico.

»Veliko sreče, gospodična!« je še dodala.

»Hvala! Tudi vam!« je rekla Miša.

Ostala je sama. Čakala je, da se odpro VRATA. ZANJO.

Hinko
Smrekar

Prijatelju Ivanu Cankarju

Prvega oktobra bo minilo trideset let, odkar je bil ustreljen kot talec slovenski slikar in grafik Hinko Smrekar. V zavesti slovenskega človeka se je Smrekar ohranil tudi v naš čas predvsem kot karikaturist s posebnim smislom za satiro, ki se je napajala ob tedanjih političnih in kulturniških razmerah ter socialnih krivicah in deformacijah, ki jih ni bilo malo.

Isti ali podobni motivi so navdihovali tudi Smrekarja pisca in ena takih satir nam je, kot kaže, ostala vse doslej neznana in tudi ohranila se nam je zgolj po naključju. Takole pripoveduje o tem Vili Vlahovič, ki nam je pričujoči Smrekarjev zapis ljubeznivo prepustil v objavo:

»V bivši Narodni tiskarni smo dobili v stavljenje rokopis pričujočega članka priznanega slovenskega karikaturista Hinka Smrekarja. Ko je bilo gradivo že postavljeno in poslano v cenzuro, smo zvedeli, da je v celoti prepovedano za objavo. Za katero revijo je bil članek napisan, se ne spominjam, trdim pa lahko, da za eno izmed tako imenovanih naprednih, kajti v bivši Dravski banovini je bil skoraj ves »liberalni« tisk vezan na Narodno tiskarno. Rokopis je sicer izginil, vendar mi je še uspelo — preden so tudi stavek za tisk uničili — da sem po končanem delovnem času napravil zase krtačni odtis. To je bilo najverjetneje v pozni jeseni 1941. Ko sem lani pregledoval svojo knjižnico, mi je povsem po naključju — so tridesetih letih — spet prišel v roke ta krtačni odtis Smrekarjevega članka. Ker sem se spomnil, da mineva prav letos trideset let, odkar je bil Smrekar ustreljen